

INTERMIXT

ALGEMENE VERGADERING – 28 JUNI 2010

Speech door de heer Luc HUJOEL

Mijnheer de voorzitter, dames en heren,

Graag wil ik u uitnodigen voor een korte inhoudelijke bezinning over de liberalisering van de elektriciteit- en gasector in Europa.

Eerst wil ik een klassieke en eerder beknopte evaluatie maken van de marktwerking. Het is vandaag de dag genoegzaam bekend dat de liberalisering voor de consument niet de resultaten opgeleverd heeft die verwacht werden. Prijsstijgingen, weinig bijkomende diensten maar wel meer complicaties. De vergelijking met de telecom-markt zegt alles.

Alleen maar focussen op de teleurstelling van de consument zou evenwel een te sterke vereenvoudiging zijn, even sterk als vanuit een naïeve visie stellen dat de liberalisering tot stand gekomen is met de tevredenheid van de consument als enige of zelfs grootste doelstelling.

De liberalisering was evenzeer bedoeld om de Europese integratie in de hand te werken, waarbij het overduidelijke nationale karakter van de elektriciteitssector in vraag gesteld werd. Zij beoogde een gelijkstelling van de elektriciteitsprijzen in Europa, meer dan een verlaging, en dit in hoofdzaak ten behoeve van de industriële afnemers. Zij was tot slot ook bedoeld om een sector die op het continent voor 80% openbaar gebleven was, te privatiseren.

Vanuit dat opzicht mogen wij stellen dat het doel bijna gerealiseerd is. De elektriciteit- en gasector is wel degelijk aan het Europeaniseren, ook al maakt dat de consument niet meteen gelukkig.

Voorts zou het kortzichtig zijn alle sterke prijsstijgingen van de jongste jaren alleen aan de liberalisering te wijten. Andere fundamentele tendensen hebben hier eveneens gespeeld, zoals het groeiend wereldwijd verbruik van fossiele energie, de financiering van de

beleidsmaatregelen inzake duurzame ontwikkeling en in sommige gevallen de gestegen overheidsheffingen. Deze factoren wegen even zwaar als de alsmaar toenemende market power van de grote Europese energiegroepen en de aanzwellende kosten voor unbundling en voor het verwerken van de informatie met betrekking tot de liberalisering.

Laten wij echter een stap verder gaan dan deze klassieke balans. De kwestie beperkt zich vandaag de dag niet tot de tevredenheid van de consument, evenmin tot de eenmaking van de markt. Inzake energiebeleid houdt de Europese Unie 3 grote doelstellingen voor:

- liberalisering;
- terugdringing van het broeikaseffect, vertaald in de 20-20-20 richtlijn;
- en de zekerheid van toelevering. Hoe belangrijk dit laatste aspect is, bleek eens te meer met de recente spanningen in verband met de gasdoorvoer door Wit-Rusland.

De vraag die nu rijst is of die 3 doelstellingen wel verzoenbaar zijn. De Britse regulator Ofgem, die internationale faam geniet vanwege zijn baanbrekende rol inzake regularisatie en zijn uitgebreide professionele teams, heeft in februari van dit jaar een document gepubliceerd met als titel « Projet discovery – Options for delivering secure and sustainable energy », dat heel wat ophef veroorzaakt heeft. Ofgem wilde nagaan of de huidige regelingen inzake liberalisering verzoenbaar waren met de instandhouding van de zekerheid van toelevering van gas en elektriciteit op de lange termijn tegen de achtergrond waarbij de 20-20-20 doelstellingen van de Europese Unie gerealiseerd moeten worden.

Zoals dat vandaag de dag ook in de banksector in volle crisis ingeburgerd is geraakt, heeft de Ofgem de elektriciteit- en gassector in Groot-Brittannië aan een reeks stresstests onderworpen om na te gaan of, bij uiteenlopende scenario's, de zekerheid van toelevering gestand zou houden, bijvoorbeeld bij windstilte waardoor alle windmolens stilvallen of bij spanningen op de internationale gasmarkt.

Uit die stresstests is gebleken dat er onder dergelijke omstandigheden wel degelijk een ernstig risico op onderbreking van de toelevering bestaat. In zijn analyse wijst de Ofgem op het gebrek aan investeringen in elektriciteitsproductie en financieringen die verkeerdelijk naar niet optimale investeringen in hernieuwbare energie gaan vanwege prijssignalen die geenszins de spiegel zijn van de toekomstige behoeften.

De Ofgem onderzoekt vervolgens een reeks mogelijke bijstellingen waarbij de huidige marktmechanismen vervangen worden door gecentraliseerde en gereguleerde besluitvormingsmechanismen voor prijzen en investeringen. Deze wijzigingen zouden uiteindelijk kunnen uitmonden in de oprichting van een unieke aankoper op de groothandelsmarkt [single buyer].

Dit standpunt vanwege Ofgem is in Groot-Brittannië als een bom ingeslagen. Het bewijst alvast het debat over de verzoenbaarheid van de liberalisering met de twee andere doelstellingen van de Europese Unie geopend is.

Echter, de aanduiding 'single buyer' kan verschillende ladingen dekken. Oorspronkelijk was de unieke aankoper de pool die van de producenten stroom kocht met de bedoeling het systeem op de korte termijn te verbeteren. Het is dat idee dat nu in het rapport van de Ofgem terugkeert, zij het dit keer met de bedoeling op de lange termijn voor een evenwicht te zorgen waardoor het zeker is dat de nodige investeringen uitgevoerd zullen worden en dat de beloning ervan via het prijzensysteem ingevuld wordt.

Wanneer men het in België over 'unieke aankoper' heeft, dan bedoelt men ook een agentschap dat tussen de producenten en de verkoopmarkt staat maar tot taak zou hebben de nucleaire rente te herverdelen, en, algemener genomen, de prijzen te regelen, niet ten gunste van nieuwe investeringen maar van de afnemers.

Vergeten wij tot slot niet dat de unieke aankoper in de Europese richtlijnen van 1996 een verschijnsel van voorbijgaande aard was. Op dat moment hadden wij te maken met een functie in de distributie, die in het leven geroepen was om de kleinhandelsmarkt te vereenvoudigen ten voordele van EDF en ENEL. De huishoudelijke afnemers hadden hun leverancier niet zelf kunnen kiezen, maar de unieke aankoper zou de producenten in mededinging geplaatst hebben, waardoor de gezinnen onrechtstreeks voordeel zouden halen uit de liberalisering maar zonder hen met de kosten of de complexiteit ervan op te zadelen. Het is dat soort unieke aankoper die straks uit de as zou kunnen oprijzen om de smart grid te organiseren. Ik kom hier zo meteen op terug.

Wat mij interessant lijkt, is niet alleen het feit dat de Ofgem de oplossing van de markt in vraag stelt, maar dat de regulator luidop denkt aan een hybride oplossing, waarbij geliberaliseerde marktprocessen en gestuurde marktprocessen naast elkaar bestaan.

Het gebied bij uitstek waar de markt in gebreke blijft om de verwachte signalen uit te zenden, is dat van de duurzame ontwikkeling en in het bijzonder van de 3 x 20 doelstellingen die de Europese Unie vastgelegd heeft.

Intussen zijn er voorbeelden genoeg waarbij hybride processen spelen tussen markt en regulering. Ere wie ere toekomt, de markt van de emissierechten; een pseudomarkt die opgericht werd om op de toekomstige kost van het broeikas-effect te anticiperen. De kersverse studie van de CREG over een eventueel misbruik vanwege de producenten, die de consumenten zouden laten betalen voor emissierechten die zij zelf gratis gekregen hebben, bewijst ten overvloede de moeilijkheden die ontstaan bij een hybride systeem voor de markt en voor gestuurde prijzen.

De markt van de groene stroomcertificaten is evenzeer een pseudomarkt, waarvan de werkzaamheid veel kritiek ondervindt. Ook hier wijst een recente studie van de CREG, in het zog van een stroom van kritiek vanuit de Belgische industrie, op de prohibitieve kost van deze kunstmatige prijssignalen. Ofgem van zijn kant heeft erop gewezen dat de huidige prijssystemen voor groene energie er niet toe leiden dat de beste technieken en de beste projecten geselecteerd worden.

Ronden wij af met een voorbeeld inzake Smart metering. In de 3de pakketrichtlijn verklaart de Europese Unie zich voorstander van een algemene invoering van deze techniek. Op die manier werkt de Unie de invoering ervan als een universele en verplichte dienst in de hand. De Europese Unie laat consument noch leverancier de mogelijkheid om al dan niet voor dergelijke slimme meter te kiezen. Met als logische volgende vragen: tegen welke prijs? Met welke functies? Daardoor krijgt de markt onvoldoende ruimte om te werken aan oplossingen die misschien innovatiever zijn en die de klant een betere prijs/kwaliteit-verhouding opleveren.

De reden die de Europese Unie voor deze “dirigistische” visie aanhaalt: de energiebesparingsmogelijkheden die Smart metering biedt maximaal benutten en de uitbouw van een markt voor groene energie mogelijk maken.

En hoe zal morgen het Smart grid, het slimme distributienet van de toekomst, beheerd worden? Vandaag de dag zijn al duizenden kleine zelfproducenten – gezinnen of KMO's – met hun stroom uit zon of wind op ons netwerk aangesloten. Het ene moment leveren zij stroom, het andere nemen zij stroom af. De energie die zij zullen leveren zal, net zoals de

energie van de grote windmolenparken op de Noordzee, intermitterend zijn. Hoe zullen wij die wisselvallige productie in balans kunnen brengen met de vraag van de afnemers? Niet alleen voor hun huidige toepassingen, maar in de toekomst ook voor hun elektrische auto of hun warmtepomp. Zal een gedecentraliseerde markt zich vanzelf organiseren, bouwend op de slimme meters en een prijssysteem dat de spiegel is van de wisselvalligheid van de productie, en zal die markt het gedrag van de afnemers kunnen bijsturen? Of zal ook hier nood zijn aan een dirigent, mogelijk de distributienetbeheerder of, minder waarschijnlijk, een onafhankelijk agentschap dat zorgt voor een vereenvoudiging van de marktmechanismen die nodig zijn om het evenwicht op het netwerk te bereiken. Het zou meteen de revival zijn van het idee van een unieke aankoper in de distributie.

Allicht zal ook hier de oplossing hybride zijn, waarbij nieuwe ontwikkelingen op de markt zich vertalen in nieuwe reguleringsvormen. Op dit ogenblik hebben wij al begrepen dat de doelstellingen van de Europese Unie, zijnde de 3 x 20 en een zekerheid van toelevering, niet automatisch uit de markt voortvloeien. Toch zien wij vandaag dat vrije markt en gestuurde markt wel hand in hand gaan. De formule van de toekomst zal naar alle waarschijnlijkheid hybride zijn, met bewegende grenzen tussen de markt en de andere reguleringsvormen.

In dit systeem zal de rol van de regulator bepalend zijn. Zij die gedroomd hadden van een lichtvoetige regulator, zijn er allicht aan voor hun kosten. Naast marktspelers en infrastructuurmonopolies zal de rol van de regulatoren niet beperkt blijven tot politiemann of rechter, zij zullen echte spelers worden.

Zal die regulator de onafhankelijke regulator zijn uit het beleid dat de Europese Unie ons voorhoudt, of zal zijn macht gedeeld worden met de politiek en de overheid. Hoe groter de rol die hij gaat spelen, hoe gevoeliger de kwestie van zijn onafhankelijkheid zal worden.

Als voorlopige conclusie mogen wij stellen dat er weliswaar geen terugkeer mogelijk is naar het verloren paradijs van het monopolie, maar dat er evenmin een beloofde land van de markt is. Zolang de nieuwe vorm van economische ontwikkeling en nieuwe energietechnologieën niet tot volle maturiteit gekomen zijn – en dat zal allicht nog een generatie duren – zullen wij een weg bewandelen die schippert tussen markt en regulering. Het is dus onze opdracht om, met onze nieuwe verantwoordelijkheden inzake beheer van de distributie- en transmissienetten, een strategische weg te vinden die de stabiliteit van onze ondernemingen vrijwaart.